

УДК 007:304:001+004.9+659.3

ХОЛОД О.М., доктор філологічних наук,
професор Київського міжнародного університету

ІНМУТАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА УСТАНОВОК ВОЛОНТЕРІВ

Анотація. У статті розглядаються процеси інмутації (внесення негативних змін) ціннісних орієнтацій та установок волонтерів, зайнятих наданням допомоги людям, які потребують такої в Іспанії, Грузії та Уганді.

Ключові слова: інмутація, ціннісні орієнтації, установки.

Аннотация. В статье рассматриваются процессы инмутации (внесение негативных изменений) ценностных ориентаций и установок волонтеров, занятых предоставлением помощи людям, которые нуждаются в такой в Испании, Грузии и Уганде.

Ключевые слова: инмутация, ценностные ориентации, установки.

Summary. The processes of inmutacii (bringing of negative changes) of the valued orientations and settings of volunteers, busy at the grant of help people, which need such in Spain, Georgia and Uganda, are examined in the article.

Keywords: inmutatsion, valued orientations, options.

Постановка проблеми. Нині, під час інтенсивної підготовки до волонтерської допомоги українців гостям і учасникам Чемпіонату Європи з футболу 2012 року, у свідомості громадян (насамперед молодого покоління) формується рафінований погляд на волонтерство як добровільний рух помічників. Разом із тим, варто звернути увагу на незнання ряду негативних явищ, які виникають у процесі реалізації волонтерської допомоги і які пов'язані з ціннісними орієнтаціями і установками самих волонтерів.

Метою статті є виявлення та опис особливостей інмутації (внесення негативних змін) ціннісних орієнтацій та установок волонтерів.

Детальний аналіз процесів інмутації і мутації поданий автором дослідження раніше [11] та дослідниками-співавторами метамоделі маніпуляції в теорії інмутації суспільства [1, 2, 4, 5].

Виклад основних положень. Для розгляду інмутації ціннісних орієнтацій та установок волонтерів слід звернутися до значення термінів “ціннісні орієнтації” та “установки”.

Ціннісними орієнтаціями прийнято називати такі суб'єктивні уявлення особистості, через розуміння й тлумачення яких вона сприймає оточуючий світ [12]. Саме ціннісні орієнтації людини направляють її сили й енергію, спрямовують бажання й вчинки, дають можливість визначати позитивні й негативні сторони процесів, явищ, предметів, людей. Отже, волонтерам як звичайним людям притаманні такі ж людські ціннісні орієнтації. З однією лише відмінністю: волонтери не потребують за свою роботу грошей, бо на першому місці у них стоїть інша цінність, а саме – некорисна допомога іншим людям.

Ціннісні орієнтації волонтерів варто розгалузити на декілька *видів* за такими критеріями:

- 1) за наявністю/відсутністю суб'єктивної мети в їхній діяльності;
- 2) за наявністю/відсутністю стимулів (окрім мети);
- 3) за наявністю/відсутністю потреб (окрім мети і стимулів);
- 4) за результатами діяльності;
- 5) за обсягом діяльності;

- б) за засобами реалізації і досягнення мети;
- 7) за часом реалізації волонтерської роботи.

Ціннісні орієнтації волонтерів слід розрізняти за наявністю/відсутністю суб'єктивної мети в їхній діяльності. Таких видів слід розрізняти два:

1) ціннісні орієнтації, пов'язані з *наявністю* суб'єктивної мети в діяльності волонтерів (коли діяльність спрямована на реалізацію мети, поставленої для задоволення власних потреб);

2) ціннісні орієнтації, пов'язані з *відсутністю* суб'єктивної мети в діяльності волонтерів (коли діяльність спрямована на підтримку загально визнаної об'єктивної мети колективу, організації, країни); відсутність власної суб'єктивної мети і підкорення меті колективу чи організації ми розглядаємо як інмутацію ціннісних орієнтацій волонтера.

Варто виокремлювати й види ціннісних орієнтацій волонтерів за критерієм “наявність/відсутність стимулів (окрім мети)”. Тут також є два види.

1. Наявність стимулів (окрім мети) волонтерської діяльності (присутність у діяльності волонтерів чітких сильних спонукальних моментів або внутрішніх чи зовнішніх факторів, які викликають реакцію, дію); до таких стимулів слід віднести:

- зарплату;
- премії, додаткову оплату;
- пільги;
- екзистенційне (емоційне, фізіологічне, надія на продовження життя) задоволення;
- примус;
- самоствердження.

Перелічені стимули девальвують саме поняття “волонтерство” і з повним правом можуть називатися інмутацією волонтерства, оскільки, як відомо, волонтер не вимагає оплати, преміє чи пільг за надану допомогу. Тим більше, волонтер, який отримує екзистенційне задоволення внаслідок емоційного чи фізіологічного факторів або прагне вижити шляхом надання допомоги іншому чи діє під примусом явно відноситься до інмутації.

Інша справа, коли волонтер реалізує свої ціннісні орієнтації та установки як самоствердження у власних очах. Такий процес не варто розглядати як інмутацію. Хоча тут є ризик допустити до позитивного моменту й такий, який ззовні буде виглядати як мутаційний, але в патологічній формі буде фіксувати інмутацію діяльності волонтера.

2. Відсутність стимулів (окрім мети) волонтерської діяльності (у такому випадку фіксується *ненааявність* сильного поштовху чи спонукання). Щоправда, у випадку, коли поштовх (мотив) до здійснення волонтерської допомоги буде базуватися на акцентуації (за К. Леонгардом), тоді слід обговорювати проблему межових явищ переходу мутації в інмутацію через нав'язливі установки особистості.

Ціннісні орієнтації мають розгалужуватися також і за критерієм “наявність/відсутність потреб (окрім мети і стимулів)”. Варто виокремити два види ціннісних орієнтацій у діяльності волонтерів.

1. Наявність потреб (динамічних процесів фізіологічного й психологічного планів, що керують поведінкою людини та визначають його спрямованість, організованість, активність і стійкість).

2. Відсутність потреб у діяльності волонтерів (відсутність динамічних процесів, які можуть керувати поведінкою людини). У такому випадку варто констатувати інмутацію волонтерської діяльності, оскільки не наявність потреб у волонтера є свідченням внесення негативних змін у його моделі поведінки, що не буде на користь тим, хто виступає об'єктом волонтерства.

Ціннісні орієнтації волонтерів слід диференціювати за критерієм “результати діяльності” на такі види:

1) орієнтація волонтерів на позитивний результат діяльності (волонтери прагнуть будь-яким чином досягти очікуваних результатів); хоча тут є ризик трансформування мутації в інмутацію шляхом зациклювання на досягненні поставленої волонтером мети будь-якими засобами;

2) орієнтація на негативний результат (волонтери не прагнуть позитивних результатів, а навпаки, – негативних); тут варто обговорювати тільки процеси інмутації;

3) орієнтація на відсутність будь-якого результату (волонтери спрямовують свою діяльність на те, щоб будь-які результати не були зафіксовані), що також є фіксацією інмутаційних процесів у діяльності волонтерів.

Під час аналізу ціннісних орієнтацій у діяльності волонтерів важливим є звернення уваги на критерій розгалуження “за обсягом діяльності”. Згідно із згаданим критерієм слід виокремити такі види:

1) орієнтація на повну віддачу сил і енергії волонтерів задля досягнення мети, що, на жаль, може перерости в емоційне та фізичне знесилення як одну з форм інмутації особистості волонтера;

2) орієнтація на неповну віддачу сил волонтерів також фіксує інмутаційну тенденцію, оскільки волонтер не віддає себе завданню волонтерської роботи;

3) орієнтація на мінімальну витрату сил, на роботу “задля галочки” фіксує повну інмутацію волонтерської ідеї.

Ціннісні орієнтації в діяльності волонтерів за критерієм “засоби реалізації і досягнення мети” можуть бути розгалужені на такі види:

1) орієнтація на всі можливі засоби реалізації (хоча іноді залучення “всіх можливих засобів” йде не на користь волонтерській справі і дозволяє фіксувати перехід до інмутації);

2) орієнтація на ті засоби, які є офіційно дозволені (легітимні);

3) орієнтація на нелегітимні засоби (ознака інмутації волонтерів);

4) орієнтація на ті засоби реалізації мети, які є досяжними без витрати додаткових зусиль волонтерів (характеризують початок інмутаційних процесів у діяльності волонтерів).

Варто розглянути такі види ціннісних орієнтацій за критерієм “час реалізації волонтерської роботи”:

1) орієнтація волонтерів на витрату не тільки визначеного часу для виконання роботи, але і власного часу (вільного від обов’язків волонтерської роботи, що межує з непомітним переходом до інмутації);

2) орієнтація на витрату тільки робочого часу (визначеного програмою волонтерської допомоги); така орієнтація є нормативною, але не узгоджується з ідеологією волонтерського руху, який передбачає милосердя й благо чинність до тих, хто потребує допомоги постійно і не тільки в регламентований час; тут абрисно проявляється інмутація волонтерства;

3) орієнтація на уникання витрачання часу на волонтерську роботу після визначеного часу; означає перехід до інмутації волонтерської роботи;

4) орієнтація на витрату мінімального часу для виконання волонтерських обов’язків, що є чітким визначенням інмутації безоплатної добровільної роботи волонтерів.

Кожний із виокремлених видів ціннісних орієнтацій волонтерів виділений умовно. Також інмутаційний характер кожної негативної зміни в моделі поведінки волонтерів у

суспільстві слід вважати умовним. Деякі види можуть трансформуватися впродовж їхнього прояву в діяльності волонтерів, деякі можуть “блокуватися” імперативними поштовхами (совістю, усвідомленням об’єктивної необхідності добросовісного виконання обов’язків, узятих на себе добровільно).

Інмутаційний характер ціннісних орієнтацій волонтерів щільно пов’язаний із поняттям “інмутація установок”. З психологічної точки зору, установками слід називати психологічний стан налаштованості суб’єкта на певну активність у певній ситуації [10].

Розрізняють загальну і диференційовану налаштованість (установку) волонтерів. Також варто виокремлювати загальноінмутаційну й диференційноінмутаційну налаштованість (установку) волонтерів.

Загальна установка волонтерів характеризується тим, що стосується великого кола явищ, диференційована установка стосується тільки певних окремих об’єктів, на які спрямована діяльність волонтерів. Прикладом загальної установки волонтерів слід вважати їхню налаштованість на допомогу гостям і учасникам великих спортивних змагань у пошуку місця харчування, місця відпочинку, маршруту пересування до стадіону чи спортивного комплексу. Інмутаційнозагальною установкою у такому випадку слід вважати розпорошеність і незосередженість волонтерської установки.

Звуженою установкою є диференційована, яка, наприклад, може бути ілюстрована як налаштованість волонтерів на допомогу постраждалим від землетрусу тільки у пошуку місця ночівлі на одну ніч, пошук можливості зігрітися, можливості прийняти медичну допомогу. Інмутаційного характеру диференційована установка волонтера набуває тоді, коли останній занадто звужує діапазон добровільної допомоги й не вбачає за необхідне розширювати перелік видів допомоги.

Варто зазначити, що установка волонтерів повинна розглядатися у повній ув’язці з поняттям “несвідоме”, під яким автори “Психологічного словника” розуміють “дію природжених інстинктивних потягів у психічному житті людини, що в свою чергу ще й біологічно детермінуються, забуваючи при цьому про соціальні та природні чинники в детермінації людської життєдіяльності” [7]. Іншими словами, несвідоме волонтерів може досить серйозно як доцільно орієнтувати, так і недоцільно дезорієнтувати їх під час виконання добровільно прийнятих на себе зобов’язань щодо надання допомоги тим, хто потребує її. Наприклад, несвідома орієнтація волонтера на надання будь-якої допомоги будь-кому може тільки нашкодити і стати фактом інмутації поведінки волонтера. Гості фестивалю можуть не потребувати постійного супроводу з боку волонтера, але останній, бажаючи несвідомо якнайкраще виконати свої обов’язки, буде викликати тільки негативні емоції (інмутація поведінки гостей).

У діяльності волонтерів несвідоме відіграє досить суттєву роль. Варто проаналізувати несвідоме з позицій нинішньої психологічної науки. Як свідчить досвід дослідників, несвідоме розгалужується на такі види:

- 1) неусвідомлювані мотиви [6], істинний смисл яких не усвідомлюється в силу їхньої соціальної неприйнятності або протиріччя з іншими мотивами;
- 2) поведінковий автоматизм і стереотипи, що діють у звичній ситуації, усвідомлення яких зайве в силу їх відпрацьованості;
- 3) підпорогове сприйняття, яке в силу великого обсягу інформації не усвідомлюється.

Детальний аналіз кожного з видів несвідомого в діяльності волонтерів дозволяє стверджувати, що у них фіксуються неусвідомлювані мотиви (перший вид), істинний смисл яких не усвідомлюється через їхню соціальну неприйнятність, через протиріччя з іншими мотивами (ознака інмутації). Прикладом несвідомих мотивів може слугувати

запис із блога дівчини з Казахстану, яка поїхала до Іспанії з метою здійснення волонтерства щодо дітей із багатодітних сімей (приклад подається мовою оригіналу – російською).

Волонтерство в Іспанії [3].

В Caritas у нас тоже был завал на этой неделе. Появилось два новых ребенка – 6 месяцев и 3 года, причем раньше они никогда не выходили в социум, не играли с другими детьми и не видели вообще никого кроме мамы и папы. Было немного сложно. Как только мама вышла из комнаты, они начали плакать в один голос. Через какое-то время к ним подключились и два других ребенка. Но конец у этой истории был хорошим, я вывела двух детей гулять на улицу, а еще двое остались с Бегоньей – вторым волонтером и она смогла их усмирить.

А вообще, надо сказать, я неплохо справляюсь. За пару дней до этого я одновременно держала на руках малыша и играла в мячик с трехлетней девочкой. Потом я отдала малыша Бегонии, а девочка заснула прямо у меня на руках и проспала так почти сорок минут. Вы бы слышали как она храпела...

Я вообще мало писала про своё волонтерство, так что сейчас расскажу об этом подробнее. Два раза в неделю – в понедельник и в среду я еду в Очаркогу, не очень благополучный район города. Ехать туда примерно 45 минут. Там я и еще один волонтер – Бегония (она уже на пенсии, в прошлом году умер её муж и она решила посвятить себя волонтерству) в течении часа сидим с детьми женщин, которые приехали в Испанию из других стран. У некоторых есть мужья, некоторые тут совсем одни. Они не знают испанского языка и не могут его учить, потому что им не с кем оставить детей. Вот этим мы и занимаемся, пока они учатся.

Сейчас у нас три мамы и четыре ребенка. Две женщины приехали из Марокко, а одна из Сирии. Возраст детей – 6 месяцев, полтора года, три и три с половиной.

Комната, в которой мы занимаемся, очень хорошо оборудована. Есть детские кроватки и все необходимые игрушки, чтобы занимать малышей.

Но все равно, если говорить честно, я очень скучаю по тому, что я делала в Караганде. Волонтерство в Испании это что-то совсем иное. Система тут продумана до самых мелочей, гораздо мощнее материально-техническая база, но нет КОМАНДЫ. Регулярно проводятся тренинги для волонтеров, тратятся огромные деньги и силы на тимбилдинг, волонтерам выдают талоны на бензин и проездные на автобус... Но я ничего не могу с собой поделаться... Тут я волонтер только два раза в неделю. Я больше не волонтер в душе.

Также волонтеры тут в среднем гораздо старше, чем у нас. И мне так приятно осознавать, что в моем Казахстане именно молодежь старается сделать этот мир лучше. Ведь одно дело – выйти на пенсию и пытаться с помощью волонтерства убежать от своего одиночества и совсем другое – жертвовать своим временем, когда жизнь несётся так быстро и предлагает так много всего.

Каждый волонтер, кто это сейчас читает, знайте, что я очень горжусь вами и тем, что мы КОМАНДА.

Аналіз запису в блозі волонтерки з Казахстану свідчить про те, що провідним мотивом (поштовхом) дівчини до виконання благодійної допомоги дітям із багатодітних сімей в Іспанії не є тим, що відповідає її меті ознайомлення зі світом, з іншими країнами крім своєї. Волонтерка висловлює несвідому думку про те, що в м. Тіміртау (Казахстан, де вона з іншими волонтерами набувала попередній досвід) було все не так, як у небезпечному районі м. Caritas (Іспанія). Про неспівпадіння мрій і мети дівчини з Казахстану свідчать її слова (цитата подається мовою оригіналу – російською): “Но я ничего не могу с собой поделаться... Тут я волонтер только два раза в неделю. Я больше не волонтер в душе” [3]. Отже, у діяльності волонтерів досить велике місце посідають

неусвідомлювані мотиви, істинний смисл яких не усвідомлюється в силу їхньої соціальної неприйнятності, від чого моделі поведінки волонтерів підлягають корозії, що фіксує перші ознаки інмутації їхньої поведінки.

Аналіз другого виду несвідомого в діяльності волонтерів, а саме прояв поведінкового автоматизму і стереотипів, що діють у звичній ситуації, усвідомлення яких зайве в силу їх відпрацьованості, варто здійснити на прикладі неприємної ситуації, яка була зафіксована польським волонтером Томашом Філіпяком у Грузії, куди він виїжджав 2008 року з метою надання допомоги дітям-сиротам та дітям із багатодітних сімей в організації літніх таборів відпочинку (подається мовою оригіналу – російською).

III сектор: Европейское волонтерство в Грузии [8].

Молодые граждане стран-членов Европейского Союза в возрасте от 18 до 30 лет могут участвовать в программе, так называемого Европейского волонтерства (European Voluntary Service – EVS). Волонтер, по проекту, разработанному неправительственной организацией своей страны, отправляется работать в неправительственную организацию или другое общественное учреждение в другой европейской стране на средства Европейской комиссии. Европейские волонтеры могут выбирать также Грузию, куда полгода назад поехал Томаш Филипьяк из польского г. Быдгощь. Однако оказывается, что не всегда программа работает безупречно.

Томаш Филипьяк: Проблема заключается в том, что в Грузии – согласно моим наблюдениям – действуют два типа неправительственных организаций. Одни конкретно работают и ведут свою деятельность за счет грантов и другие, которые просто живут за счет грантов. Именно первая организация, в которую мы попали вместе с другим волонтером жила за счет грантов. И трудно скрывать, что многие здешние организации разбалованы западными деньгами. В них невозможно даже один документ составить без получения гранта из-за рубежа. И это стало причиной небольшого конфликта и прекращения работы с первой принимающей нас организацией. Но всё хорошо кончилось. Нам удалось написать другой проект при сотрудничестве с другой организацией и мы остались в Грузии. Мы разработали проект летних лагерей для детей из необеспеченных семей и детдомов. В Грузии вопрос летнего отдыха очень хромает. Можно поехать только в такие патриотические правительственные лагеря. Поэтому всё чаще организацию летних лагерей берут на себя НГО. Достаточно написать проект и пытаться найти средства от частных предпринимателей или западных дипломатов. Надо отметить, что польское посольство также выделяет на эту цель некоторые средства.

Польское радио: А что уже удалось сделать в ходе вашей работы волонтерами?

Томаш Филипьяк: Нам удалось написать этот проект летних лагерей, а сейчас мы собираем дополнительные пожертвования, в том числе в материальном виде, то есть продовольствие и бензин для транспорта. Двухнедельный лагерь для двадцати детей будет состояться в июле в регионе Кахетии. К сожалению, поедет только двадцать детей, потому что настолько нам позволяют финансы, даже несмотря на тот факт, что проживание и транспорт мы организовали по возможно самым небольшим ценам. Это нам только раньше казалось, что в Грузии всё стоит недорого, но здесь цены можно сравнивать с ценами в Польше, причем заработная плата здесь меньше.

Розповідь Томаша Філіпяка свідчить про те, що стійкі стереотипи (прояв несвідомого) наклали свій відбиток на діяльність його як волонтера в Грузії. Волонтер очікував, що в Грузії він зможе законно і досить легко домовитися про організацію літнього табору для дітей-сиріт та дітей із багатодітних сімей. Стереотипом для польського волонтера було те, що в його рідній Польщі таку домовленість можна було здійснити досить легко й законно. Але зіштовхнувшись з реаліями в Грузії, Томаш Філіпьяк змінив свою думку: його стереотипи як прояв несвідомого потерпали

(інмутавали) й вимагали корекції (внесення змін), що він і здійснив, домовившись з іншою організацією про організацію табору в Кахетії. Отже, поведінковий автоматизм і стереотипи, що діють у звичній ситуації, були зафіксовані, відбулося усвідомлення їхньої ролі як перешкоди у досягненні волонтерської мети. Як результат, подолання волонтером несвідомого допомогло успішно вирішити проблему.

Прояв несвідомого в діяльності волонтерів фіксується на рівні його третього виду – підпорогового сприйняття, яке в силу великого обсягу інформації не усвідомлюється. Той обсяг інформації, який нині навалюється на кожного волонтера щоденно, не дає можливості йому не тільки опрацювати її, а й навіть зорієнтуватися в подіях, про які повідомляють новини. Саме тому волонтери просто “вимикаються” (інмутують), як їм здається, не сприймають інформацію. Але такий перебіг подій є ефемерним, нереальним. Інформація все одно “входить” у свідомість волонтерів на підпороговому рівні, не усвідомлюється ними. Свідченням описаного явища може слугувати випадок, описаний волонтером Аліною Соколовою з російського міста Пермь.

Африка. Часть 1. Волонтерский лагерь Уганды [9]

Первую неделю мы ходили за водой на этот колодец. Это было интересное, а главное, регулярное занятие, учитывая перечисленный список нужд, помноженный на количество волонтеров. Однажды кто-то обнаружил яму с водой, гораздо ближе – в километре, и с тех пор мы ходили с канистрами туда.

Ежедневные дожди и ежедневные вододобывающие мероприятия соединились в моем сознании в одну простую, но гениальную мысль: а почему бы не собирать дождевую воду, вместо того, чтобы под дождем ходить к яме? Ведь многие местные жители тоже живут вдали от деревенского колодца, и они тоже ходят пешком за водой. Почему же они не додумались собирать воду?

Этот вопрос так и остался одной из мучительнейших загадок Уганды. Спрашивала многих, и каждый мне отвечал: у нас нет денег. И это чистая правда, я ни в коем случае не обвиняю их во лжи! Восемь тысяч вышеозначенных угандийских шиллингов в неделю удастся добыть далеко не каждому счастливцу. В удаленных от столицы районах вообще нет никакой работы и люди вынуждены на несколько лет покидать свои семьи, чтобы заработать в Кампале. Наш Гедеон, уроженец племени ньянколе, оставил свою беременную жену и уехал на два года работать дровосеком в волонтерском лагере, чтобы хоть как-то прокормить семью.

У них нет денег. Но они умеют строить крыши из банановых листьев и соломы, сквозь эти крыши не протекает вода. Почему бы не соорудить по такому же принципу водосборники? Этот вопрос остался без ответа. Вскоре я перестала его задавать. Потому что вокруг было слишком много других чудес, которые тоже заставляли удивляться.

Аналіз описаної волонтером Аліною Соколовою допомоги мешканцям угандійського селища підтверджує думку про те, що підпорогове сприйняття, яке в силу великого обсягу інформації не усвідомлюється, є ще одним видом прояву несвідомого в діяльності волонтерів. Спочатку волонтер Аліна задавала собі питання про те, чому місцеві мешканці не можуть для себе спорудити водозбірники так, як вони це вправно робили, накриваючи листям пальм дахи своїх хатинок. Але поступово, під впливом нової інформації про побут аборигенів угандійського селища, інформація витискувалася і на її місце приходила нова, не менш цікава інформація. І поступово волонтер Аліна перестала задавати собі питання. Інформація про можливість накривати дахи хатинок так, щоб вони не протікали і неможливість мешканців угандійського селища збудувати водозбірники увійшла в свідомість волонтера на підпороговому рівні, що в усвідомленні породило питання про те, чому угандійці воду не збирають. Питання про те, чи можна

вважати наведений приклад інмутацією свідомості, залишається відкритим, оскільки потребує додаткового дослідження. Очевидним залишається факт того, що поведінка мешканців угандійського селища провокує внесення змін як позитивних (мутація), так і негативних (інмутація) в моделі поведінки волонтерів з Європи.

Висновки.

Ціннісні орієнтації та установки волонтерів мають специфіку й особливості, які полягають у такому:

- 1) існують декілька видів ціннісних орієнтацій і установок волонтерів;
- 2) всі виокремлені, ілюстровані й описані види ціннісних орієнтацій та установок волонтерів умовно підлягають диференціації на інмутаційні (ті, що стимулюють внесення негативних змін) та мутаційні (ті, які тягнуть за собою внесення позитивних змін у моделі поведінки);
- 3) специфікою ціннісних орієнтацій і установок волонтерів слід вважати наявність як позитивних (мутаційних), так і негативних (інмутаційних) процесів;
- 4) згадані процеси фіксуються на різних рівнях сприйняття волонтерами поставленої мети й реальності, на фоні якої відбувається реалізація мети;
- 5) у діяльності волонтерів фіксується як свідоме, так і несвідоме.

Перспективи подальших досліджень.

У подальших наукових розробках варто приділити увагу, насамперед методиці укріплення усвідомленого виконання поставленої волонтерами мети та методиці навчання волонтерів “блокуванню” негативних (інмутаційних) проявів несвідомого.

Використана література

1. Борисенко Д.О. Нотатки до критики й апологетики теорії інмутації суспільства / Д.О. Борисенко // Теорія інмутації суспільства : кол. монографія ; за ред. О.М. Холода; Д.О. Борисенко, Р.Я. Васишин, С.В. Дзенник та ін. – К. : КиМУ, 2011. – С. 229 – 231.
2. Васишин Р.Я. Критика теоретичної моделі інмутації суспільства О.М. Холода / Васишин Р.Я. // Теорія інмутації суспільства : кол. монографія ; за ред. О.М. Холода; Д.О. Борисенко, Р.Я. Васишин, С.В. Дзенник та ін. – К. : КиМУ, 2011. – С. 92 – 97.
3. Волонтерство в Іспанії. – Режим доступу : [//www.my-wonderland.blog.ru/91561747.html](http://www.my-wonderland.blog.ru/91561747.html)
4. Клінкова Т.О. Місце мутаційних та інмутаційних процесів у політиці як моделі соціальної комунікації / Т.О. Клінкова // Теорія інмутації суспільства : кол. монографія ; за ред. О.М. Холода; Д.О. Борисенко, Р.Я. Васишин, С.В. Дзенник та ін. – К. : КиМУ, 2011. – С. 98 – 106.
5. Кравченко Н.О. Наслідки та дії теорії інмутації суспільства / Н.О. Кравченко // Теорія інмутації суспільства : кол. монографія ; за ред. О.М. Холода; Д.О. Борисенко, Р.Я. Васишин, С.В. Дзенник та ін. – К. : КиМУ, 2011. – С. 79 – 91.
6. Мотив. – Режим доступу : [//www.ru.wikipedia.org/wiki](http://www.ru.wikipedia.org/wiki)
7. Несвідоме. – Режим доступу : [//www.uk.wikipedia.org/wiki](http://www.uk.wikipedia.org/wiki)
8. III сектор: Европейское волонтерство в Грузии. – Режим доступу : [//www2.polskieradio.pl/zagranica/ru/news/arttykul/86634.html](http://www2.polskieradio.pl/zagranica/ru/news/arttykul/86634.html)
9. Соколова А. Африка. Часть 1. Волонтерский лагерь Уганды. – Режим доступу : [//www.otpusk.tomsk.ru/country/articles/104](http://www.otpusk.tomsk.ru/country/articles/104)
10. Установка. – Режим доступу : [//www.ru.wikipedia.org/wiki](http://www.ru.wikipedia.org/wiki)
11. Холод О.М. Теорія інмутації суспільства : монографія / О.М. Холод. – К. : КиМУ, 2011. – 305 с.
12. Ценностные ориентации. – Режим доступу : [//www.psychology.su/slovar/c/cennostnye_orientacii](http://www.psychology.su/slovar/c/cennostnye_orientacii)